

FCR YAYIN LTD.

Genel Yayın No. | General Publication Number: 1819

FCR Sertifika No. | Certificate Number: 46550

ISBN: 0000 0004 4657 1968

ROR ID: ror.org/00zznvq98

Alt Marka | Imprint: Fecr

Yayın No | Publication Number: 1076

Kitap Adı : Geçmişten Günümüze Van Havzası'nda Tasavvuf ve Tarikatlar

Alt Başlık : Van, Bitlis, Hakkâri Sufi ve Tekkeleri

Book Title : From the Past to the Present Sufism and Sufi Orders in the Van Basin

Subtitle : Sufi Figures and Lodges in Van, Bitlis, and Hakkâri

ISBN : 978-625-8724-31-8

DOI : doi.org/10.70458/fcr.9786258724318

Yazar | Author: Ferzende İdiz | orcid.org/0000-0001-9860-4192

Kurum | Institution: Van Yüüncüyl Üniversitesi

ROR ID: ror.org/041jzyp61

Yayın Türü: Kitap | Publication Type: Book - Monograph

Yayın Dili: Türkçe | Language: Turkish

Ebat | Dimensions: 16 x 24 cm

Baskı Sayısı | Edition: 1

Sayfa Sayısı | Pages: 429 (xviii + 411)

Yayın Tarihi | Publication Date: Ocak | January 2026

Yayın Yeri | Place of Publication: Ankara, Türkiye

Mizanpaj ve Kapak | Layout and Cover Design: FCR

Baskı ve Cilt | Printing and Binding: NY MATBAACILIK (Sertifika no: 50732)

Konu Kategorisi | Subject Categories

BIC: HRAC9 - Tasavvuf | Sufism

BISAC: REL084000 - Din / İslam / Tasavvuf | Religion / Islam / Sufi

THEMA: QRAM9 - Tasavvuf - İslam | Sufism - Islam

LC Classification: BP189.7.S8 - İslam / Tasavvuf | Islam / Sufism

DEWEY: 297.4 - Tasavvuf | Sufism

WoS Category: Din | Religion

WoS Citation Topics Meso: 6.5 - Dinler Tarihi | History of Religion

WoS Citation Topics Micro: 6.5.13 - İslami Düşünce | Islamic Thought

Scopus Subject Areas: 1202 - Dini Araştırmalar | Religious Studies

SciVal: 1202 - Dini Araştırmalar | Religious Studies

Atf Bilgisi | Cite as: İdiz, Ferzende. *Geçmişten Günümüze Van Havzası'nda Tasavvuf ve Tarikatlar: Van, Bitlis, Hakkâri Sufi ve Tekkeleri*. Ankara: FCR Yayın Ltd.-Fecr, 2026.

© Tüm hakları saklıdır | All rights reserved: FCR YAYIN LTD.

Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 06050
Altındağ-Ankara/TÜRKİYE • Tel: +90 (312) 310 08 60
www.fcr.com.tr • fcr@fcr.com.tr

Geçmişten Günümüze Van Havzası'nda Tasavvuf ve Tarikatlar

Van, Bitlis, Hakkâri Sufi ve Tekkeleri

Ferzende İDİZ

Ankara 2026

Yazar Hakkında | About the Author

Ferzende İDİZ

1972 yılında Van'ın Gevaş İlçesi'nde doğdu. 1990'da Van İmam Hatip Lisesi'nden, 1996'da Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. 2000 yılında Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde Yüksek Lisansını, 2009 'da Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde Doktorasını tamamladı. 2010 yılında Hakkâri Üniversitesi Eğitim Fakültesi Din Kültürü Öğretmenliği Bölümü'ne Yrd. Doç. olarak atandı. Burada Eğitim Fakültesi Dekan Yardımcılığı ile Din Kültürü Bölümü Bölüm Başkanlığı görevlerinde bulundu. 2012 yılında Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ne Yrd. Doç. olarak atandı. 2017'de doçent oldu. Bu arada Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nde Tasavvuf Anabilim Dalı başkanlığı ve fakülte dekan yardımcılığı görevlerinde bulundu. 2022 yılında profesör olan İdiz, birçok akademik toplantıya katıldı ve yirminin üzerinde hakemli dergilerde yayınlanmış makale ve tebliğ yayınladı. Ayrıca alanıyla ilgili ona yakın kitap ve kitap bölümü yazdı. Akademik çalışmalarını başta tasavvuf tarihi, tarikatlar, Anadolu irfân geleneği ve özellikle Van–Bitlis–Hakkâri havzasında teşekkül eden sûfî yapılar üzerine yoğunlaştırmıştır. Yazma eserler, icâzetnâmeler ve yerel arşiv belgelerine dayalı araştırmalarıyla Doğu Anadolu tasavvuf tarihinin kayıt altına alınmasına önemli katkılar sunmaktadır. Halen Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak görevini sürdüren Prof. Dr. Ferzende İDİZ, evli ve beş çocuk babasıdır.

Born in 1972 in the Gevaş district of Van, Ferzende İdiz graduated from Van İmam Hatip High School in 1990 and from the Faculty of Theology at Atatürk University in 1996. He completed his Master's degree at the Faculty of Theology of Van Yüzüncü Yıl University in 2000 and earned his PhD from the Faculty of Theology at Atatürk University in 2009. In 2010, he was appointed as an Assistant Professor to the Department of Religious Culture Teaching at the Faculty of Education of Hakkâri University, where he served as Vice Dean of the Faculty of Education and Head of the Department of Religious Culture. In 2012, he was appointed as an Assistant Professor at the Faculty of Theology of Van Yüzüncü Yıl University. He was promoted to Associate Professor in 2017. During this period, he also served as Head of the Department of Sufism and as Vice Dean of the Faculty. In 2022, he was promoted to Full Professor. İdiz has participated in numerous academic conferences and has published more than twenty articles and papers in peer-reviewed journals. He has also authored nearly ten books and book chapters related to his field. His academic research focuses primarily on the history of Sufism, Sufi orders (ṭarīqas), the Anatolian tradition of wisdom (irfân), and especially the Sufi structures that emerged in the Van–Bitlis–Hakkâri region. Through his studies based on manuscripts, ijâzat-nâmas, and local archival documents, he has made significant contributions to documenting the history of Sufism in Eastern Anatolia. Currently serving as a faculty member at the Faculty of Theology of Van Yüzüncü Yıl University, Prof. Dr. Ferzende İdiz is married and the father of five children.

Kitap Hakkında

Geçmişten Günümüze Van Havzası'nda Tasavvuf ve Tarikatlar

Van, Bitlis, Hakkâri Sufi ve Tekkeleri

Bu eser, Anadolu'nun irfân coğrafyasında müstesna bir yere sahip olan Van Havzası'nda (Van, Bitlis ve Hakkâri) tarih boyunca faaliyet göstermiş tarikatları, sûfi şahsiyetleri ve tasavvuf kurumlarını konu edinmektedir. Çalışma, Van merkezli olarak başlamış; ancak bölgenin mânevî dokusunun Bitlis ve Hakkâri'den bağımsız düşünülmemeyeceğinin anlaşılmasıyla birlikte bütüncül bir havza perspektifi benimsenmiştir. Zira hizmet ve irfân geleneğini herkese ve tüm coğrafyalara yayma isteği ve arzusu başladığı yerle sınırlı kalmamıştır. Dolayısıyla diğer bölgelerde olduğu gibi bu coğrafyada da hizmet eden bir müridin nefesi yalnızca bulunduğu beldeyle sınırlı kalmamış, dağları aşarak komşu şehirlerde yankı bulmuştur. Van'ı ve Bitlis'i Hakkâri'den, Hakkâri'yi buralardan bağımsız düşünmek mümkün olmamaktadır.

Van Havzası, İslâm'la erken dönemde tanışmış; medrese ve tekke geleneği bu topraklarda asırlar boyunca ilim ve irfânın taşıyıcısı olmuştur. Buna rağmen bölgede faaliyet göstermiş tarikatlar, sûfiler ve tekkeler hakkında bugüne kadar derli toplu, kaynaklara dayalı kapsamlı bir akademik çalışma yapılmamış olması önemli bir eksiklik olarak karşımızda durmaktadır. Elinizdeki eser, bu boşluğu doldurmayı ve büyük ölçüde sözlü kültür, yazma eserler, arşiv belgeleri ve yerel hafızada dağınık halde bulunan bilgileri ilmî bir zeminde kayıt altına almayı hedeflemektedir.

Çalışma sürecinde Van'a dair birçok yazılı kaynağın savaşlar, işgaller ve baskı dönemleri nedeniyle yok olduğu; buna karşılık Bitlis ve Hakkâri'nin nispeten daha zengin arşiv malzemesi sunduğu görülmüştür. Bu durum, araştırmanın yöntemini ve kaynak kullanımını doğrudan etkilemiştir.

Eser üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Van, İkinci bölümde Bitlis, üçüncü bölümde ise Hakkâri ele alınmaktadır. Her bölümde ilgili ilin tarihi arka planı sunulduktan sonra sûfi şahsiyetler tarikatları çerçevesinde kronolojik olarak ele alınmaktadır. Tarikatı tespit edilmeyenler, "Tarikatı Bilinmeyenler" başlığı altında o ile ait bölümde aktarılmaktadır. Ayrıca söz konusu illerde tarihi süreçte kurulmuş, bir kısmı günümüze ulaşmamış tekke ve zâviyeler hakkında da bilgi verilmektedir.

Bu kitap, Van Havzası'nın tasavvuf tarihini yalnızca geçmişe ait bir anlatı olarak değil; günümüze ve geleceğe ışık tutan canlı bir irfân mirası olarak değerlendirmektedir.

Derleme, arşiv belgeleri, yazma eserlerin araştırılması ve yerel kaynak ve röportajlara dayanılarak hazırlanan eser, ilk olması hasebiyle daha sonra yapılacak olan akademik çalışmalara da ışık tutacaktır.

Anahtar Kelimeler: Tasavvuf; Tarikat; Sufi; Van; Hakkâri; Bitlis; Nakşebendiyye; Kadiriyye; Sühreverdiiyye; Nurbahşiiyye; Safeviyye; Zaviye; Nehri; Gayda; Norşin; Ohin

About the Book

From the Past to the Present Sufism and Sufi Orders in the Van Basin Sufi Figures and Lodges in Van, Bitlis, and Hakkâri

This work examines the Sufi orders (ṭarīqas), Sufi figures, and Sufi institutions that have been active throughout history in the Van Basin—an exceptional center within Anatolia’s geography of wisdom (irfān)—encompassing Van, Bitlis, and Hakkâri. The study initially focused on Van; however, with the recognition that the spiritual fabric of the region cannot be understood independently of Bitlis and Hakkâri, a holistic basin-based perspective was adopted. Indeed, the desire and aspiration to disseminate the tradition of service and spiritual wisdom to all people and across all geographies were never confined to the place of origin. Accordingly, as in other regions, the spiritual influence of a guide (murshid) serving in this geography was not limited to a single locality but resonated across mountains and found echoes in neighboring cities. It is therefore not possible to consider Van and Bitlis apart from Hakkâri, nor Hakkâri apart from these regions.

The Van Basin encountered Islam at an early period, and the traditions of the madrasa and the tekke served for centuries as carriers of knowledge (‘ilm) and spiritual wisdom (irfān) in these lands. Despite this, the absence to date of a systematic, source-based, and comprehensive academic study on the Sufi orders, Sufis, and tekkes that operated in the region constitutes a significant scholarly gap. The present work aims to fill this void by recording, on an academic basis, information that has largely remained scattered within oral culture, manuscripts, archival documents, and local memory.

During the research process, it became evident that many written sources related to Van were lost due to wars, occupations, and periods of oppression, whereas Bitlis and Hakkâri offer relatively richer archival materials. This circumstance directly influenced both the methodology of the study and the use of sources.

The book consists of three main sections. The first section addresses Van, the second Bitlis, and the third Hakkâri. In each section, after presenting the historical background of the respective province, Sufi figures are examined chronologically within the framework of their affiliated Sufi orders. Those whose ṭarīqa affiliation could not be identified are discussed under the heading “Affiliation Unknown” within the relevant provincial section. In addition, information is provided on tekkes and zāwiyas established in these provinces throughout history, some of which have not survived to the present day.

This book approaches the Sufi history of the Van Basin not merely as a narrative of the past, but as a living heritage of irfān that continues to illuminate the present and the future. Prepared on the basis of compilations, archival documents, manuscript research, and local sources and interviews, this work—by virtue of being a pioneering study—aims to serve as a foundation and a guiding reference for future academic research.

Keywords: Sufism; Tariqa; Sufi; Van; Hakkâri; Bitlis; Naqshbandiyya; Qadiriyya; Suhrawardiyya; Nurbakhshiyya; Safaviyya; Zawiya; Nehri; Gayda; Norshin; Ohin

ÖN SÖZ

Hamd, ezelden ebede akan hikmet nehrinin sahibi Allah'a; salat ve selam da gönülleri nurlandıran rahmet peygamberi Hz. Muhammed'e olsun.

Elinizdeki bu eser, tarih boyunca İslami irfanın Anadolu'daki mümbit kaynaklarından biri olan Van Havzası'nda zuhur eden tarikatları, sufileri ve zaviyelerini konu edinmekte olup "Van Havzası" ifadesiyle de hem coğrafi yakınlık hem de tarihsel ve kültürel etkileşim bakımından iç içe geçmiş üç il, yani Van, Bitlis ve Hakkâri illeri kastedilmektedir.

İlk adımda yalnızca Van'daki sufileri ele alma niyetiyle başlanan bu çalışma, zamanla Van'ın manevi haritasının Bitlis ve Hakkâri'den bağımsız düşünüleceğini göstermiştir. Zira bu coğrafyada bir tekkenin nefesi, komşu ildeki bir zaviyede yankı bulmuş; bir mürşidin feyzi, dağları aşarak başka vilayetlere ulaşmıştır. Örneğin, Bahçesaraylı Fehim Arvâsi'yi anlamak için Hakkâri'deki şeyhi Şeyh Tâhâ Hakkârî'ye; oradan da onun Bitlis'teki halifesi Şeyh Sıbğatullah Arvâsi'ye uzanmak gerekmektedir. Bu sebeple, çalışmamızın sınırları Van'ı aşmış; Van Havzası tabiriyle bütüncül bir irfan coğrafyasını kuşatmayı hedeflemiştir. Bu durum, Van'la sınırlı kalmanın konuyu eksik bırakacağını göstermiş ve bizi, çalışmamızın sınırlarını genişleterek Van merkezli ama Bitlis ve Hakkâri'yi de içine alan daha kuşatıcı bir araştırmaya yöneltmiştir.

Van, Bitlis ve Hakkâri illerinin İslamiyet'le tanışmaları, oldukça erken dönemlere, neredeyse İslam'ın bölgeye ilk ulaşmasına kadar uzanır. Bu nedenle bölgede çok sayıda tekke, medrese ve zaviye kurulmuş; buralarda hem ilim hem de irfan sahibi büyük âlim ve mutasavvıflar yetişmiştir. Ancak tüm bu tarihî zenginliğe rağmen, söz konusu şehirlerde faaliyet göstermiş olan sufiler, tarikatlar ve tekkeler hakkında derli toplu, kapsamlı ve kaynaklara dayalı akademik bir çalışma bugüne kadar yapılmamıştır.

Tasavvufi nitelikteki ilk akademik çalışmamız, 2000 yılında yüksek lisans tezi olarak tarafımızdan hazırlanmış, ancak o günün şartları gereği istediğimiz kapsayıcılıkta olamamıştır. Daha sonra kaleme aldığımız "Tarihi Süreçte Van'da Faaliyet Göstermiş Olan Belli Başlı Tarikatlar ve Temsilcileri" ile "Tarihi Süreçte Hakkâri'de Faaliyet Göstermiş Olan Başlıca Tarikatlar ve Temsilcileri" adlı makalelerimiz dışında, bölgede tasavvufla ilgili sınırlı sayıda araştırma yapılmış; bu alanda önemli bir boşluk varlığını sürdürmüştür. Bu kitap, bir akademisyen olarak söz konusu boşluğu bir nebze doldurma ve doğup büyüdüğümüz Van'a olan vefa borcumuzu ödeme gayesiyle kaleme alınmıştır.

Ne var ki bölge hakkında sağlıklı bilgiye ulaşmak bazı zorlukları da beraberinde getirmiştir. Tarih boyunca farklı yönetimlerin eline geçen Van, sağlam

kaynaklar barındıran kalıcı kütüphaneler oluşturamamıştır. Mevcut belgelerin önemli bir kısmı savaşlar, isyanlar ve işgaller sırasında tahrip edilmiştir. Örneğin, Van'da Görentaş ve Arvâs köylerinde bulunan aile kütüphaneleri, Rus ve Ermeni çeteleri tarafından yakılmıştır. Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde uygulanan baskılar nedeniyle ise halk, ellerinde bulunan yazma eserleri, icazetnameleri ve belgeleri korumak adına saklamak zorunda kalmış; ne yazık ki bu belgelerin büyük bir kısmı da saklandıkları yerlerde yok olmuştur. Bu acı duruma şahsen dedem Molla Yusuf'un başından geçenlerle de tanıklık edilmiştir: Yüklü miktarda el yazması eseri, yakalanma korkusuyla Van-Çatak'ta ceviz ağaçlarının kovuklarına saklamış, ancak oradan sağlam çıkarılması mümkün olmamıştır.

Buna karşın, Bitlis ve Hakkâri illeri kaynaklar açısından nispeten daha şanslıdır. Arşivlerde bu iki ille ilgili daha fazla bilgiye ulaşmak mümkün olmuş, mevcut belgelerin bir kısmı günümüze kadar ulaşabilmiştir. Bu nedenle çalışma boyunca Van merkezli olmakla birlikte Bitlis ve Hakkâri'den de yoğun biçimde faydalanılmıştır.

Bu kitapta ulaştığımız bilgi ve belgeler, konuya ilgi duyan araştırmacılar için bir zemin oluşturmak üzere değerlendirilmiştir. Bu sebeple eser, belirli bir dönemle sınırlı tutulmamış, mümkün olduğunca geniş bir tarih aralığına yer verilmiştir. Kaynaklar bakımından kimi zaman derlemelere, kimi zaman yazma eserlere, kimi zaman da yerel kaynaklar ve arşiv belgelerine başvurulmuştur.

Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında, Van Havzası hakkında genel bilgi verilmiş; birinci bölümde, Van; ikinci bölümde, Bitlis; üçüncü bölümde ise Hakkâri mutasavvıfları, tarikatları ve tekkeleri ele alınmıştır. Her bölümün başında o ilin tarihine dair kısa bir bilgi sunulmuş; ardından sufiler, bağlı oldukları tarikatlar çerçevesinde mümkün mertebe vefat tarihlerine göre kronolojik bir sırayla işlenmiştir. Tarikatı kesin olarak tespit edilemeyen sufiler ayrı bir başlık altında değerlendirilmiştir. Ayrıca o ilde faaliyette bulunmuş tekke ve zaviyelere de yer verilmiştir. Kâdiriyye, Nakşibendiyye, Sühreverdiyye, Mevleviyye ve Nurbahşiyye gibi önemli tarikatlar hakkında kısa bilgiler, ilk geçtikleri yerlerde okuyucuya sunulmuştur.

Bu çalışmanın son okumasını büyük bir titizlikle yaparak metne değer katan İsa Yalçın ve Ömer Çalımlı'ya gönülden teşekkür ederim. Ayrıca araştırma sürecinde gerek sözlü gerek yazılı kaynaklara ulaşmamda yardımcı olan tüm dost, ahbab ve yerel şahsiyetlere de şükran borçluyum. Her biri, bu çalışmanın taşlarını sessizce yerli yerine koymaya vesile olmuş gönül insanlarıdır.

Akademik yolculuğum boyunca bana moral ve destek vererek ilmî üretim için gerekli zemini sabırla oluşturan, aynı zamanda beş evladımızı fedakârca büyüten kıymetli eşime, burada hususen teşekkür etmeyi bir borç bilirim. Onun

sabrı, anlayışı ve sessiz desteği olmasaydı, bu ve diğer çalışmalarımın vücuda gelmesi çok daha meşakkatli olurdu.

Elinizdeki bu eserin, eksik ve kusurlarına rağmen hem akademik çevreler için bir başvuru kaynağı hem de irfan geleneğine ilgi duyan okuyucular için istifadeye açık bir kapı olmasını; daha kapsamlı, derinlikli ve yeni çalışmalara ilham vermesini temenni ediyorum.

Bu çalışmayı tamamlamayı, geçmişe ve şehrime olan vefa borcumu bir nebze olsun ödemeyi ve bu manevi mirası kayıt altına almayı bana nasip eden Allah'a hamd olsun.

Van Havzası'nın tasavvuf tarihi, yalnızca bir geçmiş anlatısı değil; günümüzü de besleyen, asırlardır süren bir irfan nehridir.

Prof. Dr. Ferzende İDİZ

Van 2025

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	vii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE VAN'DA TASAVVUF VE TARİKATLAR	5
1.1. Van Tarihine Kısa Bir Bakış	5
1.2. Kâdiriyye Tarikatı	8
1.2.1. Şeyh Muhammed Tayyâr	11
1.2.2. Şeyh Hacı Kâsım-ı Bağdâdî	14
1.2.3. Şeyh Muhammed Kutub (Arvâsî)	18
1.2.4. Fakiyi Tayrân	21
1.2.5. Şeyh Abdurrahman Arvâsî (Kutub)	30
1.2.6. Şeyh Abdurrahim Arvâsî	32
1.2.7. Şeyh Alî	34
1.2.8. Şeyh Süleyman	36
1.2.9. Molla Süleyman Baba	37
1.2.10. Şeyh Osman	38
1.2.11. Şeyh Muhammed b. Molla Osman	39
1.2.12. Şeyh Abdulğani b. Abdulhadi	40
1.2.13. Şeyh Molla Zeki Resul (Arvâsî)	41
1.2.14. Şeyh Ahmed Müznibîn	43
1.2.15. Şeyh Muhammed Kuralkan Efendi	44
1.2.16. Şeyh Muhammed-ı Cinâr	45
1.2.17. Şeyh Hüseyin	48
1.2.18. Molla Yusuf (İdiz)	50
1.3. Nakşibendiyye Tarikatı	53
1.3.1. Şeyh Ahmed el-Merağî	60
1.3.2. Şeyh Maksûd Ali el-Halhâlî	61
1.3.3. Şeyh Aziz Mahmud Urmevî	62
1.3.4. Seyyid Muhyiddin	64
1.3.5. Molla Muhammed Arvâsî	65
1.3.6. Molla Abdülhamid Vedâî	69
1.3.7. Şeyh Fehim Arvâsî	71
1.3.8. Molla Muhammed Münhanî (el-Hoşabî)	75
1.3.9. Şeyh Muhammed Emin Arvâsî	75
1.3.10. El-Hâc Molla Ömer Horûsî	77

1.3.11. Sofu Baba (Mustafa Tüfekçi)	77
1.3.12. Halife Ali	79
1.3.13. Şeyh (Halife) Mustafa Arvâsî	79
1.3.14. Mollâ Ömer-i Âşık (Laxer)	80
1.3.15. Şeyh Abdulhakim Arvâsî	81
1.3.16. Şeyh Muhammed Sıddık Arvâsî	88
1.3.17. Necmeddin Efendi	89
1.3.18. Seyyid Muhammed Hafid Arvâsî	89
1.3.19. Enver Gazaioğlu	90
1.3.20. Şeyh Şefik Arvâsî	91
1.3.21. Seyyid Halis Arvâsî	92
1.3.22. Molla Abdalbârî el-Kavâşî (Filiz)	93
1.3.23. Molla Hasan-ı Pişivangî (Canbay)	94
1.3.24. Molla Abdullah Dibevî (Dibo)	98
1.3.25. Molla Nasreddîn Güneş el-Mardinî	99
1.3.26. Molla Abdulalim Karaalp	101
1.4. Rifâiyye Tarikatı	102
1.4.1. Hacı Ahmed Baba	103
1.5. Mevleviyye Tarikatı	106
1.5.1. Mevlevî Muhammed Dede (Muhammed Mustafa Vanî)	108
1.5.2. Mevlevî Vehbî Dede (Derviş Vehbi-i Kadîm)	111
1.6. Tarikatı Bilinmeyenler	112
1.6.1. Ahmed b. Yusuf el-Kevâşî/Gevâşî	112
1.6.2. Şeyh Ali b. Hacı Hamza	114
1.6.3. Alî b. Ömer b. Ebibekir el-Vanî	114
1.6.4. Ali Şeyh Bey Pay	115
1.6.5. Mîr Hasan-ı Velî	115
1.6.6. Şeyh Abdurrahman Baba	117
1.6.7. Vankulu Mehmed/Muhammed Efendi	117
1.6.8. Vanî Mehmed/Muhammed Efendi	132
1.6.9. Gazayil Baba	148
1.6.10. Rızâyî-i Vanî	150
1.6.11. Zaîfî Muhammed Efendi	152
1.6.12. Vanî Ahmed Efendi	155
1.6.13. Şeyh Ziyâuddîn	155
1.7. Van'da Açılmış Başlıca Tekke ve Zaviyeler	156
1.7.1 Hüsrev Paşa Zaviyesi	156
1.7.2. Şeyh Mevlânâ Zaviyesi	156
1.7.3. Hâcegân-ı Rûmiyye Tekkesi	156
1.7.4. Hacı Ağa Şir Zaviyesi	157

1.7.5. Şeyh Kara Zaviyesi	157
1.7.6. Şeyh Mehmed Horasanî Zaviyesi	157
1.7.7. Şeyh Abdurrahmân Horasanî Zaviyesi	157
1.7.8. Abdullah Zaviyesi	157
1.7.9. Arvâs Müküs (Bahçesaray) Tekkesi	158
1.7.10. Başkale Abdulhakim Arvâsî Tekkesi	158
1.7.11. Hacı Abdullah Tekkesi	159

İKİNCİ BÖLÜM

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE BİTLİS'TE TASAVVUF VE TARİKATLAR

2.1. Bitlis Tarihine Kısa Bir Bakış	161
2.2. Kâdiriyye Tarikatı	164
2.2.1. Molla Süleyman Baba	164
2.2.2. Abdulcelîl Bitlisî	165
2.2.3. Abdulğafur Hoca	166
2.2.4. Hacı Hasan Şirvânî	167
2.2.5. Molla Mahmut Hoca	168
2.2.6. Hacı Hasan Hoca	169
2.2.7. Hacı Süleyman Hoca (Hacı Babo)	169
2.2.8. Şems-i Bitlisî (Hacı Mahmud Hoca)	170
2.2.9. Muhammed Sâdık Erzincanî	172
2.2.10. Şeyh İsmail Erzurumî	176
2.2.11. Uryân Baba	177
2.2.12. Sultan Hacı Mustafa (Şefkatlızâde)	178
2.2.13. Şeyh Tâhir Şâmî	178
2.2.14. Ahmet Fâik Han	178
2.2.15. Sultan Şeyh Îsâ (Şeyh Şehiz)	179
2.2.16. Hırsatlızâde Hacı Reşit	179
2.2.17. Muhammed Mustafa (Müşâtak-ı Bitlisî /Müşâtak Baba)	179
2.2.18. Molla Halîl Siirdî/Hizanî	185
2.2.19. İbrahim Edhem Baba	188
2.2.20. Şeyh Safiyuddin Geylânî	189
2.3. Nakşibendiyye Tarikatı	191
2.3.1. Şeyh Sâlih es-Sipkî	192
2.3.2. Şeyh Abdulah Hizanî es-Semerşeyhî	193
2.3.3. Molla Resûl es-Sipkî	193
2.3.4. Şeyh Sıbğatullah Arvâsî (Gavz-ı Hizanî)	195
2.3.5. Şeyh Bahâeddîn Arvâsî	198
2.3.6. Şeyh Yûsuf Bitlisî (Halife Hacı Yûsuf)	199
2.3.7. Şeyh Hâlid Örekî/Ölekî	199

2.3.8. Şeyh Celâluddîn Arvâsî	201
2.3.9. Şeyh Abdullah Neynîkî	202
2.3.10. Seyyid Hamza Arvâsî	202
2.3.11. Seyyid Nûr Muhammed (Arvâsî)	202
2.3.12. Şeyh Hasan Arvâsî	202
2.3.13. Hacı Süleyman Bitlisî	203
2.3.14. Şeyh İbrahim Çokreşî	203
2.3.15. Şeyh Abdurrahman-ı Tâğî	205
2.3.16. Şeyh Abdullah Subaşı/Norşinî	208
2.3.17. Şeyh Halil Çokreşî	208
2.3.18. Şeyh Muhammed Küfrevî	209
2.3.19. Şeyh Fethullah Verkânîsî	212
2.3.20. Şeyh Abdülhakim Fersafî Ceznî	215
2.3.21. Şeyh Tahir Abırî	215
2.3.22. Şeyh Reşid Norşinî	216
2.3.23. Şeyh Abdülkahhar Zokaydî	216
2.3.24. Şeyh Abdülkadir Melekendî Hezânî	217
2.3.25. Şeyh Ahmed Dummulî Taşkesenî	218
2.3.26. Seyyid Muhammed Emin eş-Şîrevî	219
2.3.27. Şeyh Muhammed Sami Erzincanî	219
2.3.28. Şeyh Şehabeddîn	220
2.3.29. Şeyh Mustafa Bitlisî	220
2.3.30. Şeyh Abdülhadi Küfrevî	221
2.3.31. Şeyh Abdulğaffar Arvâsî	221
2.3.32. Şeyh Ziyâuddîn Norşinî	222
2.3.33. Şeyh Selim Kalecikli	225
2.3.34. Abdulazîz b. Abdülkerîm Bitlisî	225
2.3.35. Molla Muhammed Emin/Mela-i Mezin	226
2.3.36. Şeyh Muhammed Selim Hezanî	226
2.3.37. Şeyh Said b. Muhammed Bitlisî	227
2.3.38. Şeyh Abdülbaki Küfrevî	228
2.3.39. Şeyh Mahmud Zokaydî	230
2.3.40. Şeyh Ahmed Haznevî	232
2.3.41. Şeyh Muhammed Alâuddîn Verkânîsî	234
2.3.42. Molla Ahmed Karakoyî	236
2.3.43. Şeyh Mahmud Karakoyî	236
2.3.44. Şeyh Nesim Küfrevî	237
2.3.45. Şeyh Cüneyd Ohînî	238
2.3.46. Halife Kâmil Gergin	239
2.3.47. Şeyh Takiyuddîn Norşinî	239

2.3.48. Molla Cafer el-Bâlekânî el-Bitlisî	240
2.3.49. Abdulmecid b. Muhammed Bitlisî	242
2.3.50. Şeyh Muhammed Ma'sûm Norşinî	242
2.3.51. Şeyh Abdulhakim Bilvanisî	244
2.3.52. Şeyh Nâsır Norşinî	245
2.3.53. Şeyh Muhammed Maşuk Norşinî	245
2.3.54. Molla Abdullah Kenâsûrî et-Tatvânî	246
2.3.55. Şeyh Alî Celâluddîn	247
2.3.56. Şeyh Hâlid Ohînî	248
2.3.57. Şeyh Tâhâ Norşinî	248
2.3.58. Şeyh Muhammed Mazhar Ohînî	250
2.3.59. Şeyh Safvetullah Ohînî	251
2.3.60. Şeyh Muhammed Hafid Norşinî	252
2.3.61. Şeyh Muhammed Âsım Ohînî	253
2.3.62. Molla Ma'sûm Godişki	253
2.4. Sühreverdiyye Tarikatı	255
2.4.1. Ammâr Yâsir Bitlisî	256
2.4.2. Fahrüddîn Ahlatî	264
2.4.3. Seyyid Ahmed el-Hemedânî/el-Ahlatî (Seyyid Lur Baba)	265
2.4.4. Seyyid Hacı Nizamuddin el-Ahlatî	267
2.4.5. Seyyid Ebu'l-Hasan Ali el-Ahlatî	268
2.4.6. Seyyid Hüseyin el-Ahlatî	268
2.4.7. Seyyid Baba Mansûr el-Ahlatî	270
2.5. Nurbahşiyye Tarikatı	271
2.5.1. Hüsâmeddîn-i Bitlisî	272
2.6. Halvetiyye Tarikatı	277
2.6.1. Şeyh Hasan Banûkî	278
2.6.2. Şeyh Şemsuddin Ahlatî	279
2.7. Savefiyye Tarikatı	284
2.7.1. Muhammed b. Muhammed el-Ahlâtî	285
2.8. Tarikatı Bilinmeyen Bitlisli Mutasavvıflar	289
2.8.1. İsmâil b. Fedâil Bitlisî	289
2.8.2. Ahmed b. Mevdûd el-Halâtî	290
2.8.3. Şeyh Necib b. Muhammed b. Yûsuf el-Ahlatî	290
2.8.4. Muhammed b. Yûsuf el-Ahlatî	290
2.8.5. Muhammed b. Ahmed b. Osman el-Ahlatî	291
2.8.6. Muhammed b. Şaban el-Ahlatî	291
2.8.7. Şeyh Ebû Abdullah el-Vanî el-Ahlatî	291
2.8.8. Nâsıruddîn Muhammed b. Alâuddîn Ali el-Ahlatî	292
2.8.9. Dede Maksud	292

2.8.10. Şeyh Ebû Tâhir-i Kürd	292
2.8.11. Kemal b. Ahmed el-Ahlatî	295
2.8.12. Şeyh Mevlânâ Abdulhallak Bitlisî	296
2.8.13. İdris-i Bitlisî	297
2.8.14. Şeyh Muhammed Zirkî	305
2.8.15. Bedüzzaman Said Nursî	305
2.9. Bitlis'te Kurulmuş Başlıca Tekke ve Zaviyeler	312
2.9.1. Emir Şemsuddîn/Şemsiyye Zaviyesi	312
2.9.2. Rahva Zaviyesi	313
2.9.3. Şeyhül-Garib Zaviyesi	313
2.9.4. Şerefiye Zaviyesi	314
2.9.5. Şeyh İbrahim Zaviyesi	314
2.9.6. Şeyh Abdülkadir Zaviyesi	314
2.9.7. Şeyh Ammâr Ahlatî Zaviyesi	314
2.9.8. Şeyh Ebû Tâhir-i Bidlîsî (Kürdî) Zaviyesi	314
2.9.9. Hüsamiye Zaviyesi	315
2.9.10. Kırklar Zaviyesi	316
2.9.11. Bayındırıye Zaviyesi	316
2.9.12. Şeyh Yoldaş Zaviyesi	316
2.9.13. Baba Merdân Zaviyesi	316
2.9.14. Hacı Hüseyin Harrânî el-Ensârî Zaviyesi	317
2.9.15. Şeyh İbrahim Zaviyesi	317
2.9.16. Şeyh Necmeddin Hevayî Zaviyesi	317
2.9.17. Şeyh Abdurrahman Zaviyesi	317
2.9.18. Şehidler Zaviyesi	318
2.9.19. Safar Ağa Zaviyesi	318
2.9.20. Baba Hüseyin Zaviyesi	318
2.9.21. Baba Daşgun Zaviyesi	318
2.9.22. Piri Bey (Kara Şeyh) Zaviyesi	318
2.9.23. Alaca Atlu Zaviyesi	319
2.9.24. Han Zaviyesi	319
2.9.25. Toğan Zaviyesi	319
2.9.26. Hizan Gayda Tekkesi	319
2.9.27. Norşin (Güroymak) Tekkesi	320
2.9.28. Küfrevî Tekkesi	321
2.9.29. Ohin Tekkesi	321
2.9.30. Nizin Tekkesi	321
2.9.31. Kaşak/Kaşah Tekkesi	322
2.9.32. Çırçak Tekkesi	322

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE HAKKÂRÎ'DE TASAVVUF ve TARİKATLAR

	323
3.1. Hakkâri Tarihine Kısa Bir Bakış	323
3.2. Büyük Tarikatlar Öncesi Hakkâri'de Bilinen Öncü Şahsiyetler	325
3.2.1. Alî Harîrî	325
3.2.2. Şeyhu'l-İslam Ebû Hasan el-Hakkârî	326
3.2.3. Şeyh Muhammed el-Mağribî el-Pervârî	328
3.3. Hakkâri'de Faaliyet Göstermiş Başlıca Tarikatlar	328
3.3.1. Adeviyye Tarikatı	328
3.3.1.1. Şeyh Adî b. Müsâfir	330
3.3.1.2. Ebû Berekât Sahr b. Sahr b. Müsâfir	334
3.3.1.3. Şeyh Adî b. Sahr b. Sahr el-Hakkârî	335
3.3.1.4. Muhammed b. Hasan el-Hakkârî	336
3.3.1.5. Yûsuf b. Muhammed b. Hasan el-Hakkârî	337
3.3.2. Kâdiriyye Tarikatı	337
3.3.2.1. Kadîbu'l-Bân	338
3.3.2.2. Şeyh Abdülaziz Geylânî	338
3.3.2.3. Şeyh Muhammed Kadirî	339
3.3.2.4. Şeyh Ebû Bekir b. Abdülaziz Geylânî	339
3.3.2.5. Seyyid Abdullah Zivkî	339
3.3.2.6. Pîr Mahmud Zivkî	339
3.3.2.7. Şeyh Nureddin Birifkânî	340
3.3.3. Nakşibendiyye Tarikatı	340
3.3.3.1. Ahmed-i Hânî	341
3.3.3.2. Şeyh Abdullah Hakkârî/Nehrî	342
3.3.3.3. Şeyh Tâhâ Hakkârî/Nehrî	344
3.3.3.4. Mevlânâ Hacı Hakkârî	348
3.3.3.5. Şeyh Muhammed Sâlih Nehrî	349
3.3.3.6. Şeyh Abdulhakim Nehrî	350
3.3.3.7. Şeyh Muhammed Nehrî	350
3.3.3.8. Şeyh Tâhâ Harîrî	350
3.3.3.9. Molla Tâhâ (Köse Halife)	352
3.3.3.10. Şeyh Nureddin	352
3.3.3.11. Şeyh Ubeydullah Nehrî	353
3.3.3.12. Mirza Abdurrahim Vefâyî	356
3.3.3.13. Molla Haydar-ı Çelî	357
3.3.3.14. Şeyh Abdulkadir Nehrî	358
3.3.3.15. Şeyh Muhammed Sıddık Nehrî	359
3.3.3.16. Şeyh Muhammed (Heme) Said Nehrî	360

3.3.3.17. Halife Derviş Hakkârî	360
3.3.3.18. Şeyh Tâhâ Nehrî (İkinci Tâhâ)	361
3.3.3.19. Şeyh Selim Seven Efendi	361
3.3.3.20. Şeyh Abdullah Nehrî	366
3.3.3.21. Muhammed Şevkî-i Hanî	367
3.3.4. Halvetiyye Tarikatı	368
3.3.4.1. Ahmed b. Alî Harîrî	368
3.3.5. Tarikatı Bilinmeyen Hakkârîli Mutasavvıflar	369
3.3.5.1. Şeyh Hüseyin Bâteî (Molla-i Bâteî)	369
3.3.6. Hakkârî'de Faaliyet Göstermiş Başlıca Tekke ve Zaviyeler	370
3.3.6.1. Dîreş Tekkesi	370
3.3.6.2. Adeviyye Tekkesi	370
3.3.6.3. Zivkân Tekkesi	371
3.3.6.4. Berdesor Tekkesi	371
3.3.6.5. Nehrî Tekkesi	371
3.3.6.6. Şeyh Selim Tekkesi	372
SONUÇ	373
KAYNAKÇA	375
EKLER	395
DİZİN	409